

Хоменко О.А.,

аспірант,

Подільський державний аграрно-технічний університет

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ЇЇ ОСНОВНІ НАПРЯМИ

Анотація. У статті досліджено сутність поняття фінансової безпеки суб'єктів агропромислового комплексу як економічної категорії. Визначено основні фінансові інтереси суб'єкта підприємництва та фінансові завдання для їх досягнення. Розглянуто організацію формування фінансової безпеки та запропоновано заходи реалізації дієвої системи захисту суб'єктів господарювання агропромислового комплексу.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, агропромислове підприємства, фінансові інтереси підприємства, фінансові ресурси, загрози.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття однією з найбільш поширених причин виникнення фінансової кризи і банкрутства сільськогосподарських формувань була відсутність ефективної системи здійснення фінансової безпеки. На даний час фінансова безпека як складова економічної безпеки є передумовою формування національної безпеки країни в цілому.

Нестійкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств є причиною неплатоспроможності, погіршення фінансових показників, що призводить до незапланованих втрат, неможливості досягнення необхідного фінансового результату. Своєчасно проведена оцінка менеджменту економічно-фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є передумовою запобігання фінансових загроз, захисту фінансових втрат і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності сільськогосподарських підприємств.

Створення повноцінного механізму забезпечення фінансової безпеки держави передбачає формулювання критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки кожного підприємства, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрозу фінансовій безпеці, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Своєчасна оцінка фінансової безпеки сільськогосподарських формувань є передумовою запобігання фінансових загроз і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності сільськогосподарських формувань, захисту їх фінансових втрат, а в подальшому стабілізації діяльності сільськогосподарських формувань і розвитку в умовах конкурентного економічного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання економічної та фінансової безпеки займалися О.І. Барановський, В.В. Бурцев, О. Д. Василик, М.Ю. Дмитрієва, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, Н.П. Капустін, О.Ф. Новикова, Є.А. Олейніков, Г.А. Пастернак-Таранушенко, І.О. Бланк, А.І. Бартиш, С.І. Абрамов, О.С. Журавка, В.І. Куцик та ін.

Значний внесок у методологію фінансової безпеки належить С.І. Абрамову, І.А. Бланку, В.А. Борисовій, А.Ф. Гойко,

О.Є. Гудзь, В.Н. Даниліну, М.Я. Дем'яненко, О.І. Дацюк, А. Зелль, П.А. Лайку, Н.А. Лісовій, І.П. Мойсеєнку, В.М. Павлюченко, П.Т. Саблуку, Р.П. Саблуку, В.М. Серову, П.А. Стецюку, Н.М. Ушаковій, В. Фльорко, В.Г. Федоренко, Н.М. Худолій, А.В. Чупісу, В.Д. Шапіро, В.В. Шеремету, В.С. Щелкову та іншим провідним фахівцям.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на фактичну відсутність теоретичних та практичних розробок щодо забезпечення та розвитку фінансової безпеки сільськогосподарських формувань, визначено необхідність розширення й уточнення теоретичної та практичної бази даної тематики щодо формування фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу.

Проведений аналіз вітчизняних наукових досліджень з цієї тематики свідчить, що незважаючи на широкий перелік існуючих в економічній літературі досліджень із питань фінансової безпеки підприємств, серед наукових кіл досі не знайдено одностайності. Це вимагає формування нового комплексу інструментарію фінансової безпеки підприємства, де пріоритетним важелем має виступати не лише певний стан суб'єкта, а і динамічна складова розвитку.

Мета статті полягає в уточненні поняття фінансової безпеки суб'єктів агропромислового комплексу як економічної категорії, визначенні основних фінансових інтересів суб'єктів підприємництва, формуванні фінансової безпеки, а також визначенні місця і ролі фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави, що забезпечує її розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система фінансової безпеки спрямована насамперед на забезпечення власного функціонування, проте слід наголосити, що у той же час вона є і складовою частиною як на рівні структурних підрозділів суб'єкта, так і на рівні галузі, регіону, держави.

Фінансова безпека аграрної сфери є важливою складовою економічної безпеки держави, яка набуває вагомого значення для подальшого розвитку України.

Питання формування фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу розглядається як одне із найважливіших пріоритетів, оскільки виступає основою ефективного управління фінансовими ресурсами.

На рівні суб'єктів господарювання комплексне дослідження суті поняття «фінансова безпека» як самостійного об'єкта управління в сучасній літературі вивчено ще недостатньо та ідентифікується здебільшого звичайно лише як один з елементів економічної безпеки.

Фінансова безпека агропромислового комплексу – це складова економічної безпеки, яка полягає в забезпеченні стану ефективного використання ресурсів агропромислових підприємств комплексу під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз і спрямована на досягнення фінансової

рівноваги підприємств у довгостроковому та короткостроковому періодах.

Фінансова безпека агропромислового підприємства – це якісна характеристика його фінансової системи, що характеризується рівнем фінансових ресурсів підприємства, достатнім для його нормального функціонування, а також ступенем захищеності та здатністю протидіяти негативним впливам внутрішнього та зовнішнього середовища.

Фінансова безпека є універсальною категорією, що характеризує захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Тому важливо зауважити, що джерелами негативних впливів на фінансову безпеку суб'єктів господарювання можуть бути: свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів); збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо) [1, с. 146].

Найповнішим визначенням фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є твердження, що це діяльність по управлінню ризиками та захисту інтересів аграрного підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємства та росту власного капіталу в поточній та стратегічній перспективах [2, с. 237].

Механізм фінансової безпеки підприємства дозволяє: забезпечити фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність; самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; забезпечити оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства та достатню фінансову незалежність підприємства.

У свою чергу, незабезпечення фінансової безпеки призведе до негативних наслідків: банкрутства підприємств, неефективного управління фінансовими ресурсами, збільшення заборгованостей з платежів, неконкурентоспроможності та в загальному до неможливості існування економіки держави та руйнування її національної безпеки.

Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств в системі його економічної безпеки характеризується системою індикаторів, а саме: ефективністю управління, платоспроможністю і фінансовою стійкістю, діловою активністю, інвестиційною привабливістю та ринковою стійкістю, тобто ефективністю використання майна [3, с. 90].

Отже, під фінансовою безпекою суб'єктів агропромислового комплексу як економічної категорії можна вважати сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість підприємства до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових ресурсів.

Небезпеки і загрози, які впливають на фінансову безпеку, можна поділити на зовнішні (які не залежать від діяльності підприємства) та внутрішні (які безпосередньо залежать від діяльності підприємства), а також на існуючі та можливі [4].

До внутрішніх небезпек і загроз можна віднести навмисні або випадкові прорахунки менеджменту в галузі управління фінансами підприємства, помилки, пов'язані з вибором стратегії розвитку підприємства, а також управлінням і оптимізацією активів та пасивів підприємства.

До зовнішніх загроз можна віднести: наявність значних зобов'язань, викуп корпоративних прав та боргів підприєм-

ства конкурентами, недосконалість податкового законодавства, нерозвиненість ринків капіталу і їх інфраструктури, недосконалість економічної політики країни, криза грошової і фінансово-кредитної систем, а також нестабільність економіки.

Критерієм поділу загроз на існуючі або можливі виступає порогове значення того чи іншого індикатора, який характеризує певну загрозу. Загрози, які вже перевищили порогове значення, необхідно вважати існуючими або наявними, якщо ні – можливими.

Отже, основними завданнями формування безпеки підприємств агропромислового комплексу є: зміцнення дисципліни праці та підвищення її продуктивності; захист законних прав та інтересів керівників і персоналу; формування та захист інтелектуального потенціалу; підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; інформаційне забезпечення діяльності; запровадження світових стандартів у діяльності та освоєння нових технологій виробництва; недопущення або мінімізація залежності підприємства від недобросовісних партнерів.

Варто зазначити, що сільськогосподарська діяльність характеризується підвищеною ризикованістю порівняно з іншими видами діяльності. Це пояснюється специфікою сільськогосподарського виробництва і потребує підвищеної уваги до підтримки його економічно-фінансової безпеки.

На сьогодні рівень економічної та фінансової безпеки аграрних підприємств у більшості регіонів України є низьким. Про це свідчать незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, використання ними ресурсного забезпечення, негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних підприємств та обсягів їх господарської діяльності; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності [5, с. 83].

До заходів, спрямованих на формування системи фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу відносять:

- забезпечення прийняттого (науково обґрунтованого) рівня критеріїв захищеності та критеріїв фінансової безпеки;
- дотримання критерію фінансової обґрунтованості вартості системи безпеки;
- впровадження комплексу упереджувальних заходів;
- створення механізму та умов оперативного реагування на загрози і прояви негативних тенденцій функціонування;
- запобігання посяганням на ресурси структурних підрозділів;
- своєчасного попередження, обмеження та нейтралізації впливу окремих зовнішніх і внутрішніх факторів;
- здатність самостійного функціонування системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання за єдиними методологічними, функціональними й організаційними принципами.

Концепція формування фінансової безпеки має являти собою основні напрями, порядок й умови практичного вирішення основних завдань захисту комерційних інтересів та майнових прав суб'єкта господарювання від протиправних дій і недобросовісної конкуренції.

Разом з тим головним завданням та метою її формування є побудова дієвої системи надійного захисту інтересів, що є головною складовою успішного її впровадження.

Слід відзначити, що в загальному розумінні система фінансової безпеки спрямована на якісну реалізацію захисту інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, дестабілізуючих факто-

рів і містить комплекс організаційно-управлінських, технічних, профілактичних та пропагандистських заходів, при яких забезпечується стійка реалізація основних господарських інтересів та цілей статутної діяльності.

У деталізованому вигляді фінансова безпека сільськогосподарського підприємства може бути представлена як:

- стан ефективного використання фінансових ресурсів, що відображається в додатних значеннях показників рентабельності, якості менеджменту, фондодідачі й оборотності активів, фінансових інтересів;

- забезпечення оптимальної структури капіталу;
- підтримання курсової вартості цінних паперів;
- збільшення норм дивідендних виплат;
- наявність перспектив подальшого розвитку.

Економічна суть фінансової безпеки проявляється в комплексі організаційно-економічних заходів, які забезпечують стійкість до впливу природних та економічних ризиків, достатній рівень кредитоспроможності й інвестиційної привабливості, а також позитивну віддачу вкладеного капіталу.

Процес забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати і як процес запобігання можливих збитків від негативних впливів на економіку підприємства в різних аспектах роботи його служб по забезпеченню прибутковості і перспективності бізнесу.

Однією із найважливіших умов стійкого зростання сільськогосподарських формувань є забезпечення високих кінцевих результатів фінансової діяльності, наявність ефективної системи фінансової безпеки, змістом якої виступає розробка і реалізація комплексу заходів щодо захисту фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Для підприємств сільського господарства, що функціонують в умовах постійно високого рівня зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, роль та значення фінансової безпеки значно зростають. Тому практикою функціонування сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах підтверджено, що однією з найбільш поширених причин виникнення фінансової кризи і банкрутства підприємств є відсутність ефективної системи їх фінансової безпеки.

Отже, від рівня фінансової безпеки залежить як ефективність економічного і соціального механізму сільськогосподарського підприємства, забезпечення роботою його працівників, так і рівень та умови їх життя.

Поліпшення фінансового стану сільськогосподарських формувань необхідно здійснювати за наступними етапами:

1. На підставі балансу визначаються фактичні (розрахункові) величини показників оцінки фінансового стану формувань. При цьому можуть розраховуватися як всі показники, так і показники по окремих напрямках.

2. Проводиться вибір показників, фактичні значення яких нижче граничних.

3. Обрані показники ранжируються за ступенем їх значущості виходячи з урахування конкретної ситуації, що склалася в сільськогосподарських формуваннях.

4. Визначають фактори, що впливають на перший із відібраних, і аналізують напрямки їх дії.

5. Визначаються допустимі зміни величин факторів впливу відповідно до напрямку їхньої дії і враховуються можливі зміни інших показників.

6. Виключаються фактори, зміна величин яких при сформованих умовах неприпустима.

7. У разі позитивного рішення розраховується абсолютний розмір обраного фактора для даного показника, значення якого порівнюється з граничним.

8. Після проведення розрахунків вивчаються можливості виходу на розрахункові значення факторів.

9. Відповідно до одержаної розрахункової величини фактора впливу перераховуються інші показники, до алгоритму розрахунку яких цей фактор входить.

10. Величини розрахованих показників порівнюються з граничними, і робиться висновок про необхідність пошуку подальших шляхів поліпшення фінансового стану формувань.

Фінансова безпека підприємства є базою у формуванні фінансової безпеки галузі, яку можна розглядати як систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів суб'єкта господарювання, яка базується на фінансовому забезпеченні, фінансовій стійкості та зниженні рівня загроз суб'єкта господарювання.

Фінансова безпека сільськогосподарських формувань має включати в себе не тільки оцінку результатів діяльності господарюючого суб'єкта та своєчасний контроль діяльності сільськогосподарських формувань, але й фінансову діагностику, що має на меті виявлення відхилень від нормального фінансового стану і причин, що спричинили негативні процеси.

Висновки і пропозиції. Формування системи фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу повинне відповідати таким критеріям:

1. Забезпечення усіма доступними засобами, методами і заходами фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу, членів підприємств (у т. ч. засновників, акціонерів, інвесторів), майна, інформаційних ресурсів від можливих загроз.

2. Постійне здійснення комплексу заходів щодо забезпечення дії системи фінансової безпеки, впровадження функціонування комплексу попереджувальних заходів.

3. Забезпечення дотримання науково обґрунтованих критеріїв рівня фінансової безпеки, відповідності встановленим вимогам і нормам під час проведення спеціальних заходів та засобів захисту, залучення новітніх технологій протидії промислового шпигунству, досягнень вітчизняного та зарубіжного досвіду.

4. Забезпечення дотримання критерію фінансової обґрунтованості вартості системи безпеки.

5. Здатність самостійного функціонування системи фінансової безпеки підприємств за єдиними методологічними, функціональними й організаційними принципами.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека держави / О.І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – № 11. – С. 19–34.
2. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86–97.
3. Мартюшева Л.С. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління / Л.С. Мартюшева, Т.Е. Петровська, Н.І. Трихліб // Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – № 71. – С. 235–238.
4. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2004. – 784 с.
5. Приказок О.В. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О.В. Приказок // Банківська справа. – 2009. – № 2. – С. 82–88.

Хоменко О.А. Формирование системы финансовой безопасности предприятий агропромышленного комплекса и её основные направления

Аннотация. В статье рассматривается сущность понятия финансовой безопасности субъектов агропромышленного комплекса как экономической категории. Определены основные финансовые интересы субъекта предпринимательства и финансовые задачи для их достижения. Рассмотрена организация формирования финансовой безопасности и предложены меры по реализации эффективной системы защиты субъектов агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: финансовая безопасность, экономическая безопасность, агропромышленные предприятия, финансовые интересы предприятия, финансовые ресурсы, угрозы.

Khomenko A.A. Forming of the system of financial safety of enterprises of agroindustrial complex and her basic directions

Summary. In the article examined essence of concept of financial safety of subjects of agroindustrial complex as to the economic category. Basic financial interests of business entity and financial tasks are certain for their achievement. Organization of forming of financial safety is considered and measures are offered on realization of the effective system of defence of subjects of agroindustrial complex.

Keywords: financial safety, economic security, agroindustrial enterprises, financial interests of enterprise, financial resources, threats.